

I. Oturum: SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ VE BAKIM SİGORTASI

- Doç. Dr. Nagihan Durusoy Öztepe

TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK YAŞLANMA VE BAKIM SİGORTASININ GEREKLİLİĞİ

DOÇ. DR. NAGİHAN DURUSOY ÖZTEPE,

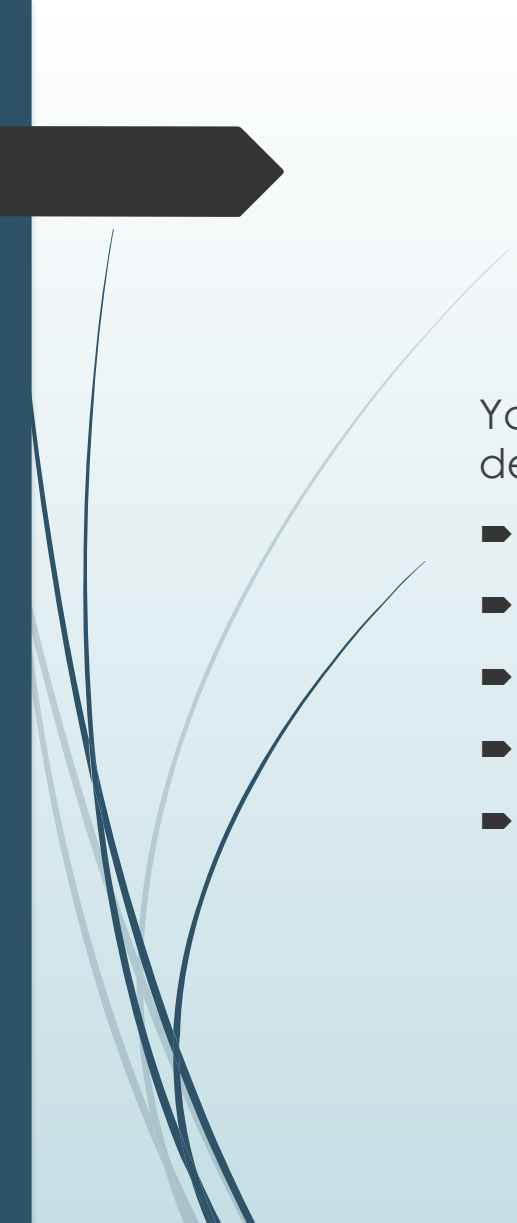
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ, ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE NEDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ

Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramları

- Yaşlanma, tüm canlı organizmalarda zamanla meydana gelen; biyolojik, fizyolojik ve psikolojik düzeylerde olgunlaşma süreciyle başlayıp, işlevsel kapasitenin kademeli olarak azalmasıyla devam eden, kendiliğinden ve aşamalı bir değişim sürecidir.
- Yaşlılık, kronolojik olarak genellikle 65 yaşından sonra başlayan ve bireyin çok yönlü (biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal) değişimlerden geçtiği, yaşlanma sürecinin ileri evresini ifade eden yaşam dönemidir.

Demografik Yaşlanma Nedir?

- Demografik yaşlanma; doğurganlığın azalması, yaşam süresinin uzaması ve ölüm oranlarının düşmesiyle nüfusun yaş yapısının giderek yaşlanmasıdır.
- Nüfus yaşlanması; istihdam, tasarruf, tüketim, ekonomik büyüme, kamu maliyesi ve özellikle kamu emeklilik sistemleri, sağlık hizmetleri ve uzun dönemli bakım alanları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.

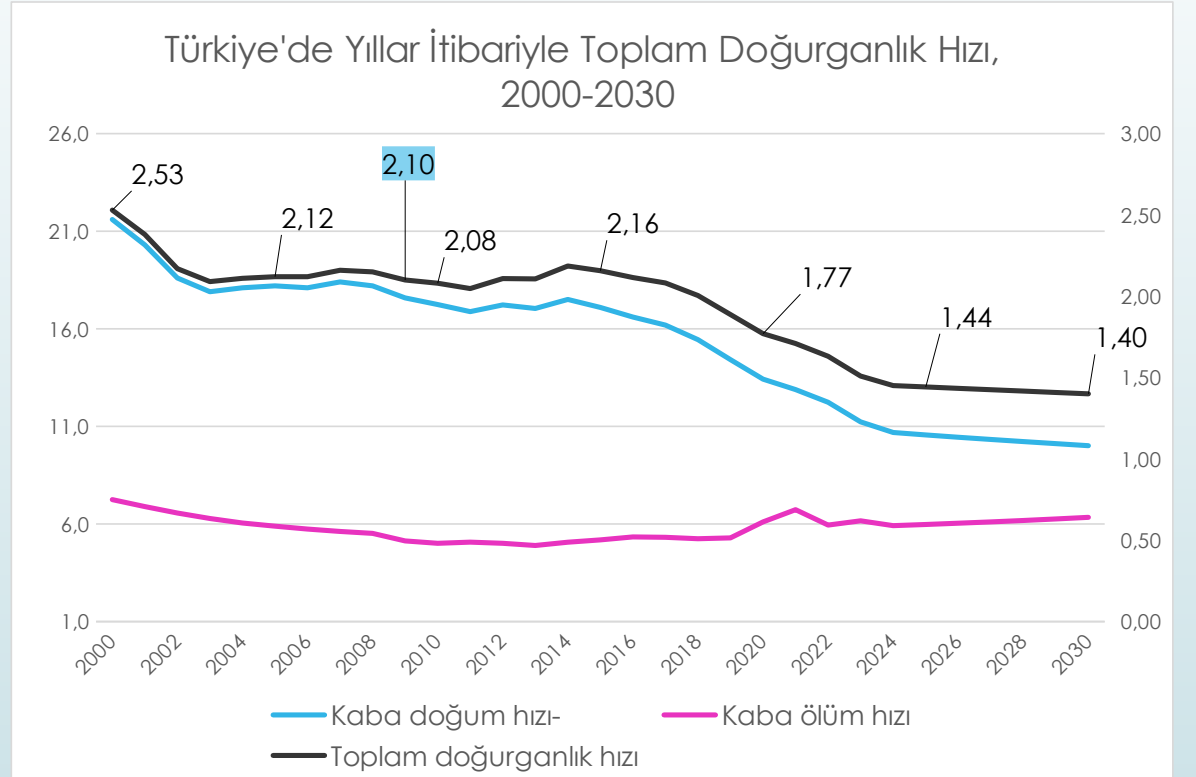

Yaşlanmanın düzeyini, kapsamını ve hızını ölçmek için en sık kullanılan demografik göstergeler şunlardır:

- Toplam doğurganlık hızı,
- Doğumda beklenen yaşam beklentisi,
- medyan yaş,
- yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı
- yaşlı bağımlılık oranı

Toplam Doğurganlık Hızı:

Bir kadının doğurganlık çağında sahip olabileceği ortalama çocuk sayısını ifade eder.

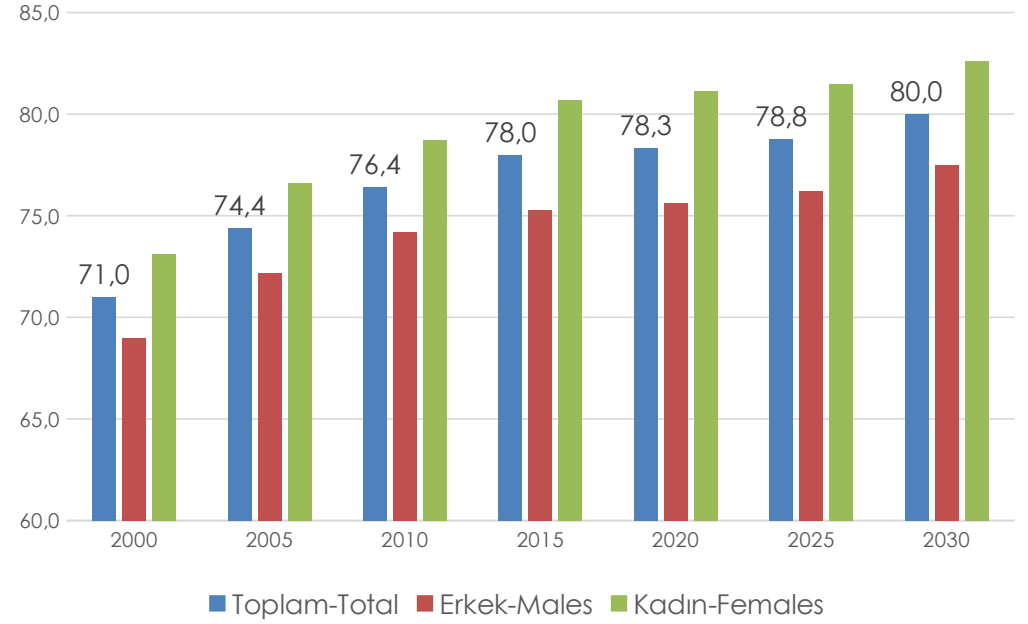

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri

Doğumda Beklenen Yaşam Süresi:

Yeni doğmuş bir çocuğun yaşamı boyunca mevcut ölüm koşullarına (her yaşta ölme olasılıkları) tabi tutulması durumunda yaşayabileceği ortalama yıl sayısıdır.

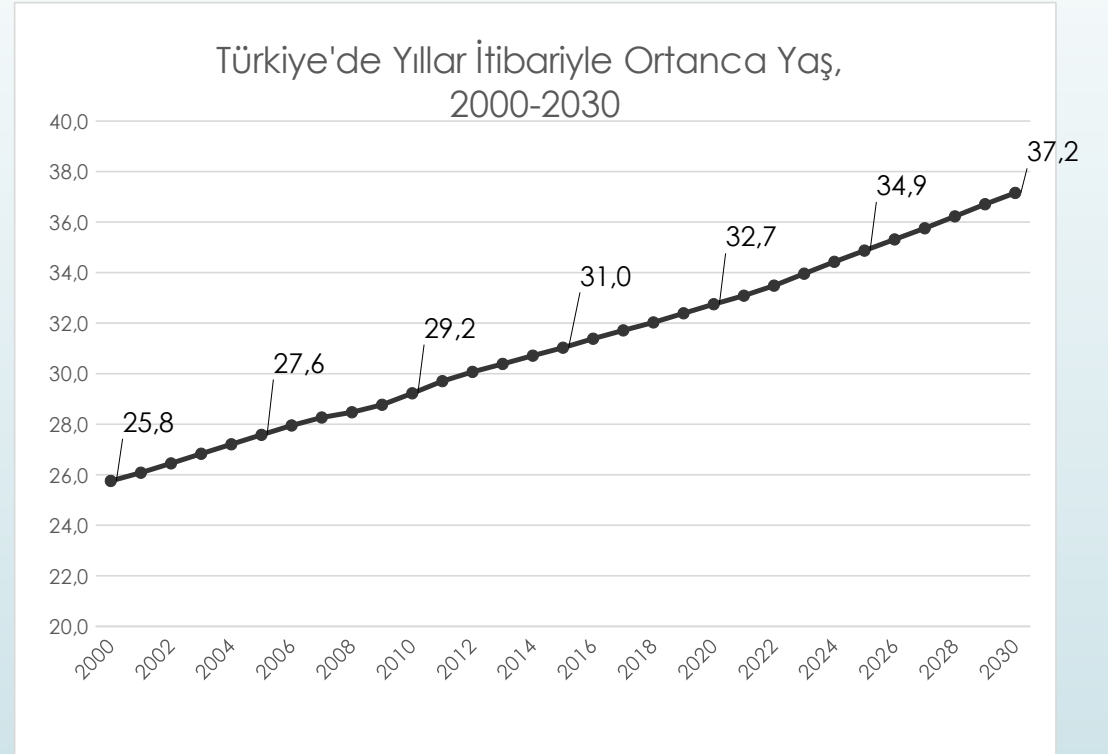
Türkiye'de Yıllar İtibariyle Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl), 2000-2030

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri

Medyan/Ortanca Yaş:

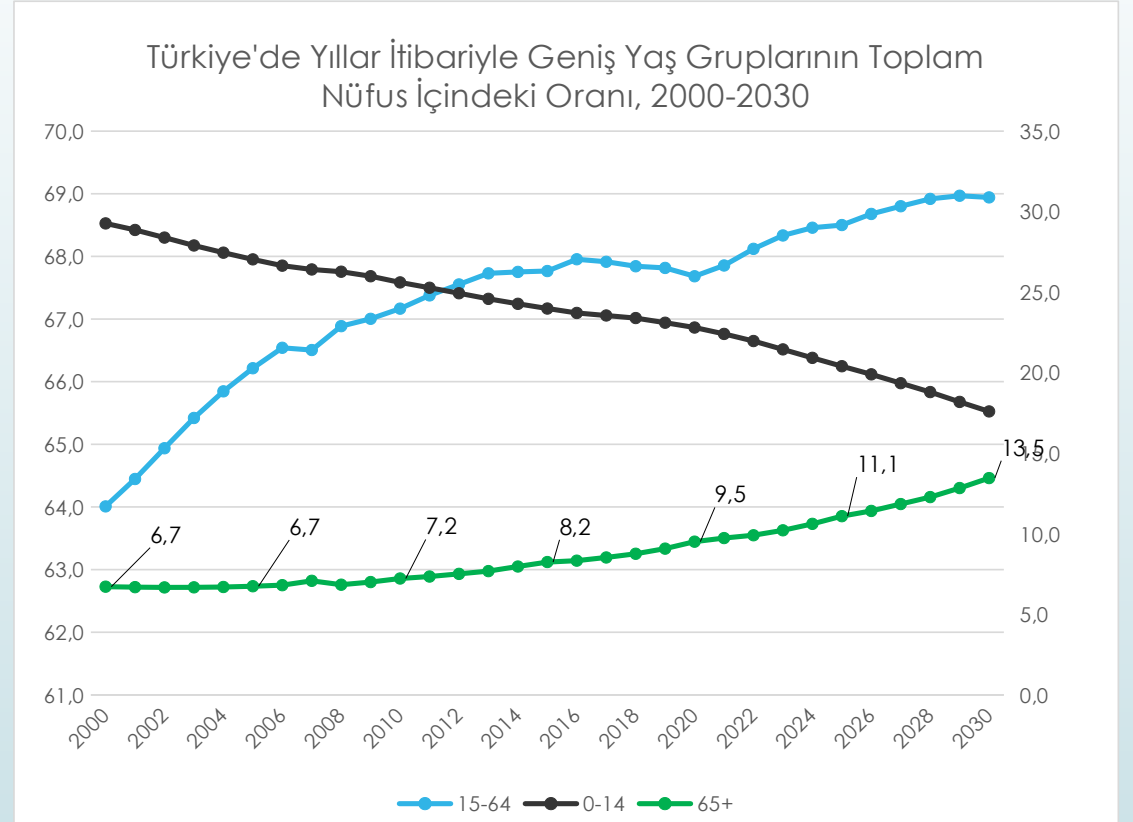
Bir nüfustaki bireylerin yaşlarının küçükten büyüğe sıralandığında tam ortada kalan yaş değeridir.

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri

Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı:

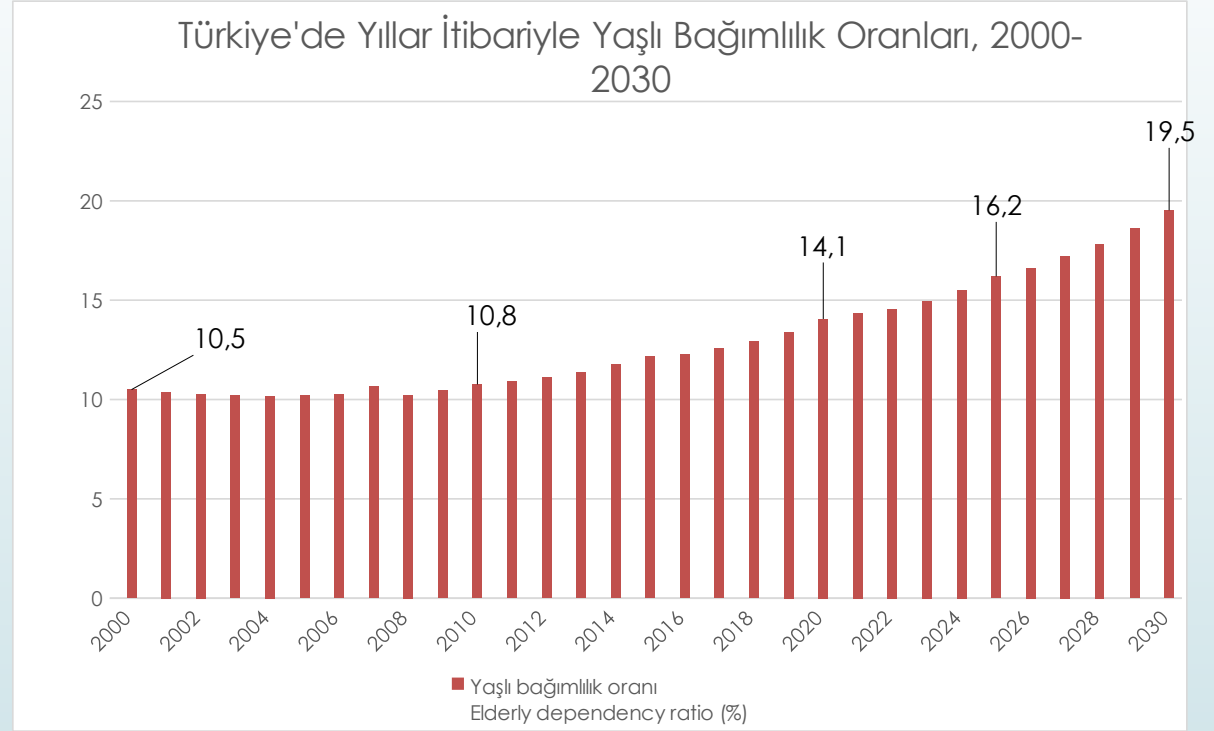
65 ve üzeri yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki payını ifade eder

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri

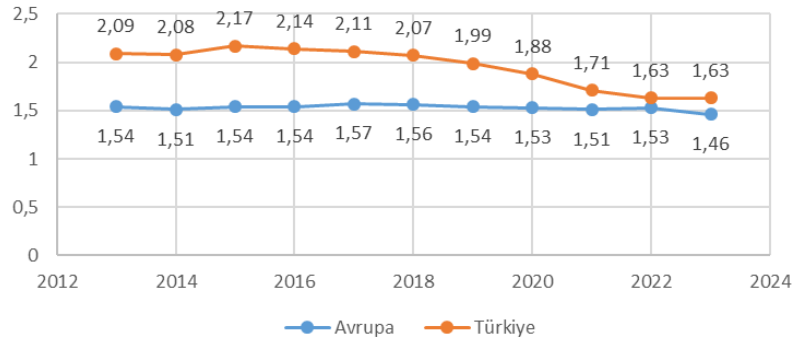
Yaşlı Bağımlılık Oranı:

65 yaş ve üzeri (genel olarak ekonomik olarak aktif olmayan) nüfusun 15-64 yaş arasındaki aktif nüfusa oranıdır. Artışı, yaşlanan nüfusun ekonomik yükünü göstermektedir.

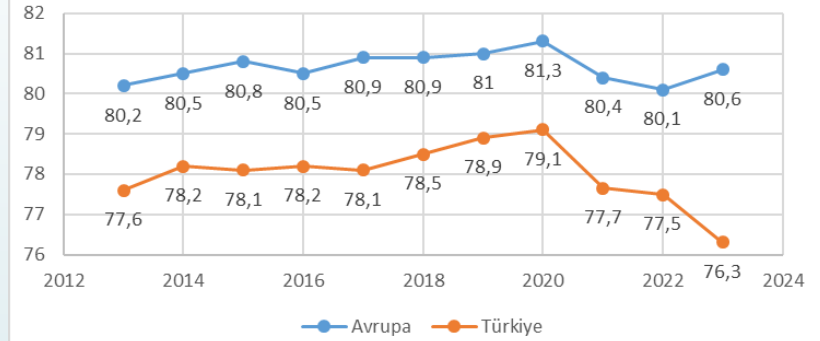

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri

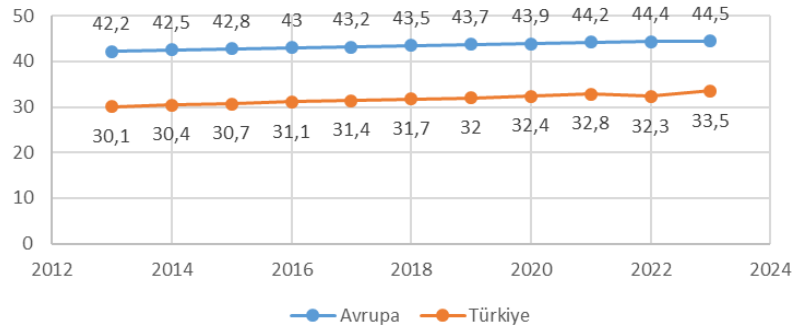
Avrupa ve Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızı, 2013-2023

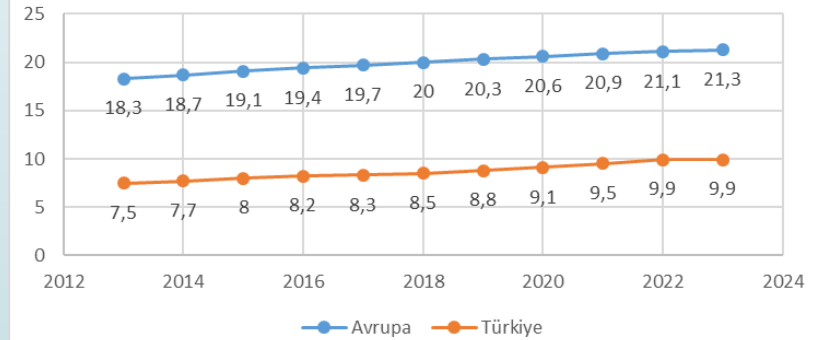
Avrupa ve Türkiye'de Doğumda Beklenen Yaşam Süresi, 2013-2023

Avrupa ve Türkiye'de Ortanca Yaş, 2013-2023

Avrupa ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus Oranı, 2013-2023

EUROSTAT ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

YAŞLANMANIN ALTERNATİF GÖSTERGELERİ

- Alternatif yaklaşımların ortak noktası, yaşlanmayı yalnızca yaş bazlı sınırlı bir bakış açısıyla değil, çok boyutlu ve bağlamsal bir çerçevede değerlendirmeye çalışmalarıdır.
- Yaşam beklentisindeki artış, sağlıklı yaşlanma, bilişsel kapasite ve üretkenlik gibi unsurlar yaşlılığın etkilerini azaltabilirken, klasik göstergeler bu dönüşümü göz ardı etmektedir. Sadece kronolojik yaşa dayanarak bir bireyin “bağımlı” sayılması yanıltıcı olabilir.

Alternatif Yaklaşımların Gruplandırılması

► Sağlık Durumuna Odaklanan Göstergeler

Bu göstergeler, kronolojik yaş yerine beklenen yaşam süresi, sağlık durumu, çalışma engeli ya da bilişsel yetenekler gibi ölçütleri temel alır. Yaşlı ve yaşlı olmayan nüfusun tanımı bu ölçütlere göre yapılır (Ryder, 1975; Sanderson ve Scherbov, 2005, 2007, 2008, 2015; Lutz vd., 2008a, 2008b; Muszyńska ve Rau, 2012; Skirbekk vd., 2012)

► Ekonomik Aktivite ve Üretim/Tüketim Temelli Göstergeler

Bu yaklaşımda yaşa ek olarak işgücü piyasasına katılım (Shyrock ve Siegel, 1973; Bongaarts, 2004; Vaupel ve Loichinger, 2006) ve üretim-tüketim düzeyi (Cutler vd., 1990; Lee ve Mason, 2011; Mason ve Lee, 2013; Prskawetz ve Sambt, 2014; Gál ve Vargha, 2015) gibi ekonomik göstergeler dikkate alınır. Böylece “ekonomik bağımlılık oranı” gibi kavramlar geliştirilir.

► Sosyal Bileşenleri Dikkate Alan Göstergeler

Bazı araştırmalar yaşlanmayı yalnızca fiziksel ya da ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda sosyal bir olgu olarak da ele alır. Katılım, yaşam tarzı, öznel yaş algısı gibi ölçütlerle yaşlılık yeniden tanımlanır (Bálint ve Spéder, 2012).

► Karma Göstergeler

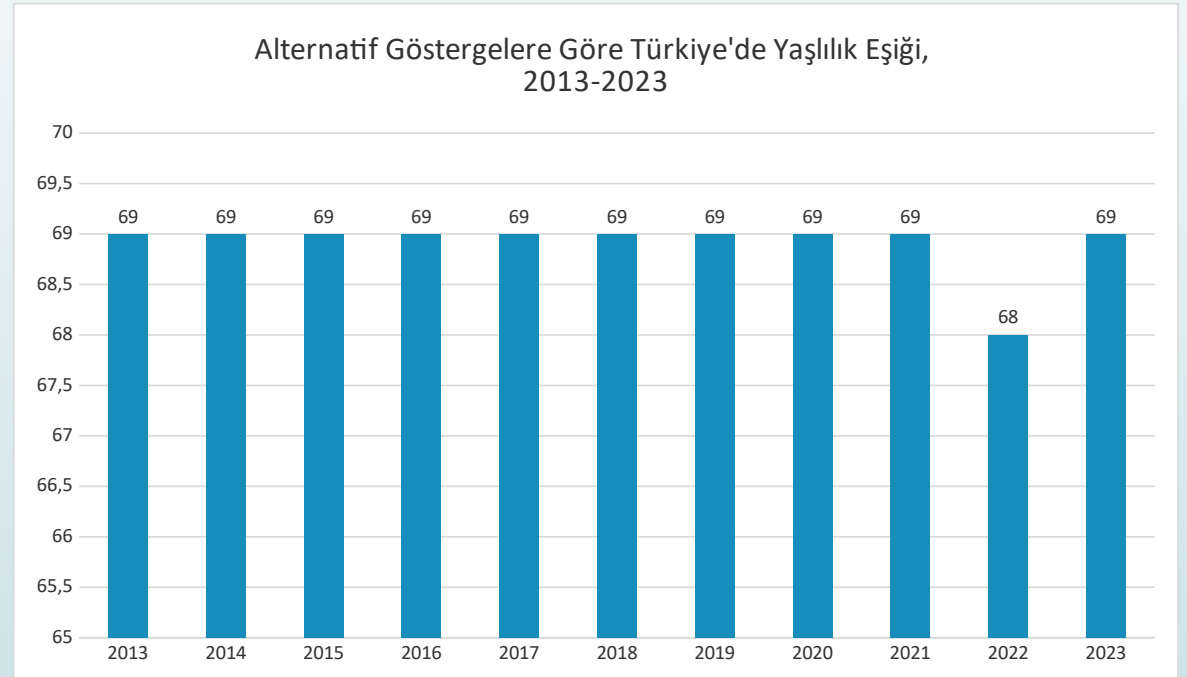
Örneğin “Aktif Yaşlanma Endeksi” (Active Ageing Index), hem sağlık hem de toplumsal katılım boyutlarını içeren çok boyutlu bir göstergedir (Zaidi ve ark., 2012).

YAŞLANMANIN ALTERNATİF ÖLÇÜMÜ: KALAN YAŞAM YILLARI

- Ryder'in 1975 tarihli çalışmasından yola çıkarak, Sanderson ve Scherbov (2005, 2007, 2008, 2015) ile Lutz ve arkadaşları (2008a, 2008b), yaşlılığı sabit yaş sınırlarına göre değil, **kalan yaşam yıllarına** göre tanımlayan göstergeler geliştirmiştir.
- Bu göstergeler, **ölüm oranlarına göre hesaplanan yaşam tablolarından** elde edilmektedir. Sanderson ve Scherbov'un hesaplamalarına göre, bir bireyin **kalan yaşam süresi 15 yılın altına düştüğünde yaşı** olarak kabul edilir.

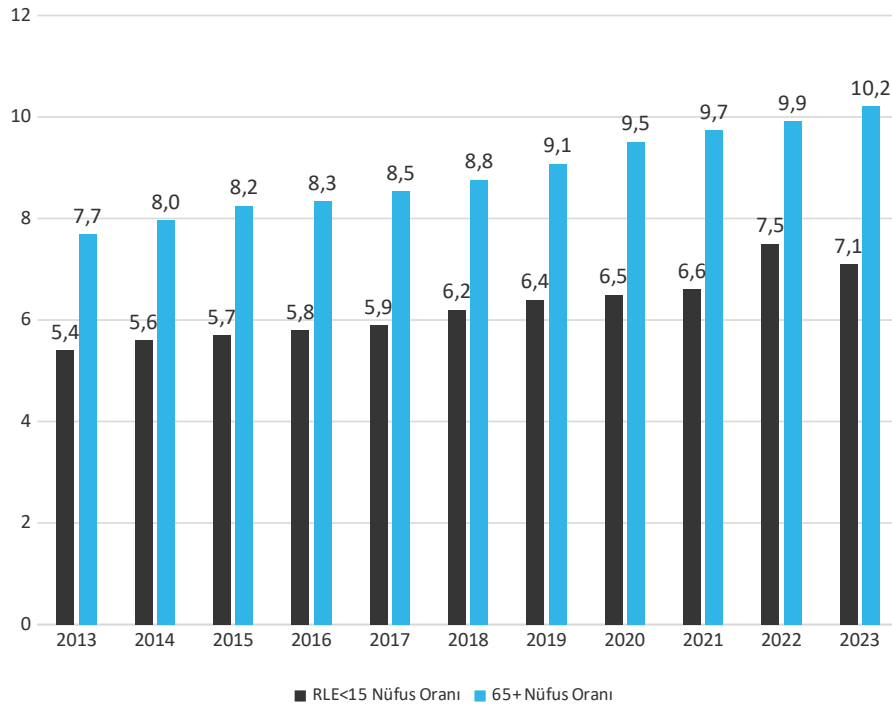
Alternatif Göstergelerle Türkiye'de Demografik Yaşlanma

Tek yaş hayat tablolarına göre, Türkiye'de ölüme kalan süresi 15 yılın altına düştüğü yaş 69'dur. Buna göre 69 yaş ve üstündeki kişiler yaşlı olarak kabul edilmektedir.

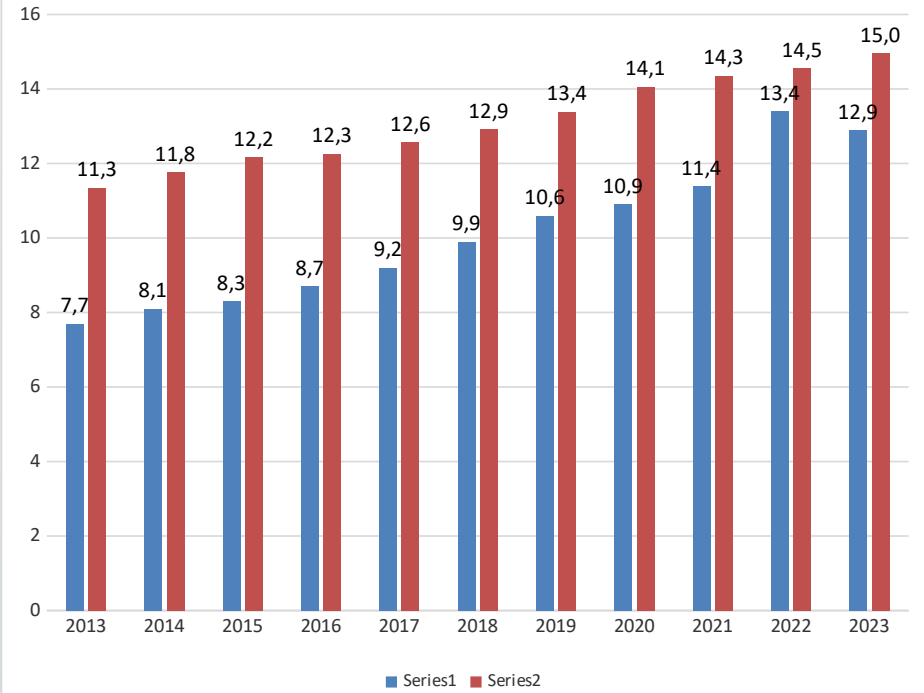

TÜİK Hayat Tablolarından Çalışma Kapsamında Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Klasik ve Alternatif Göstergelere Göre Yaşlı Nüfus Oranı, 2013-2023

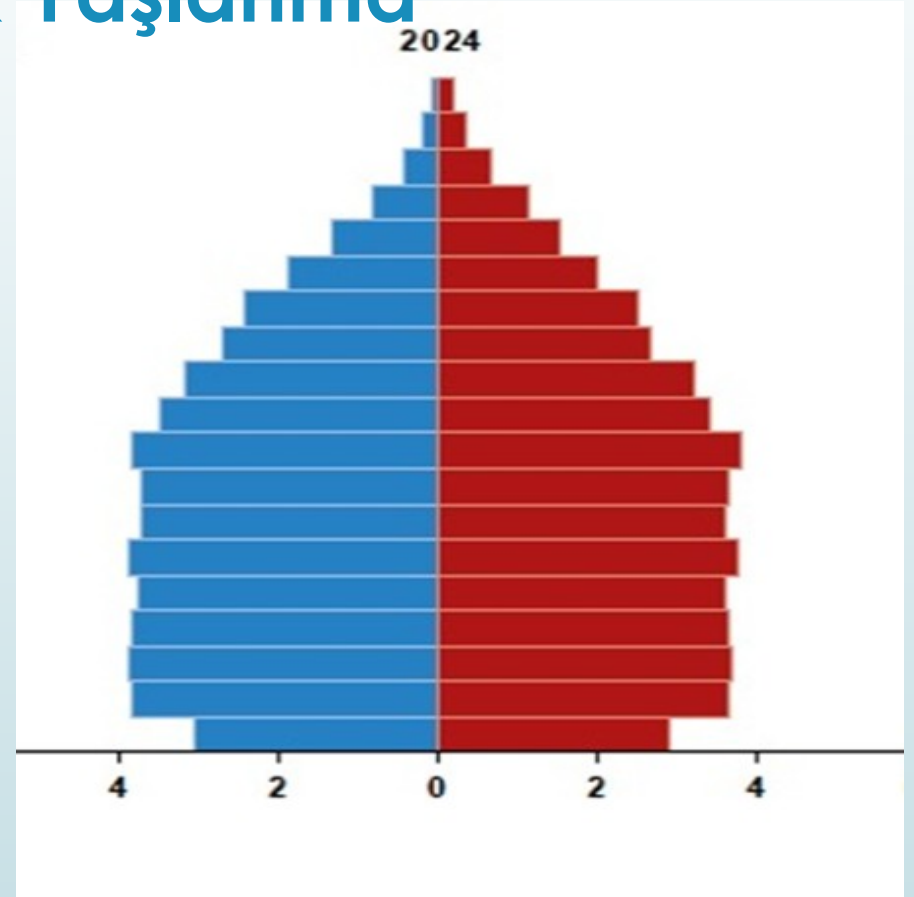
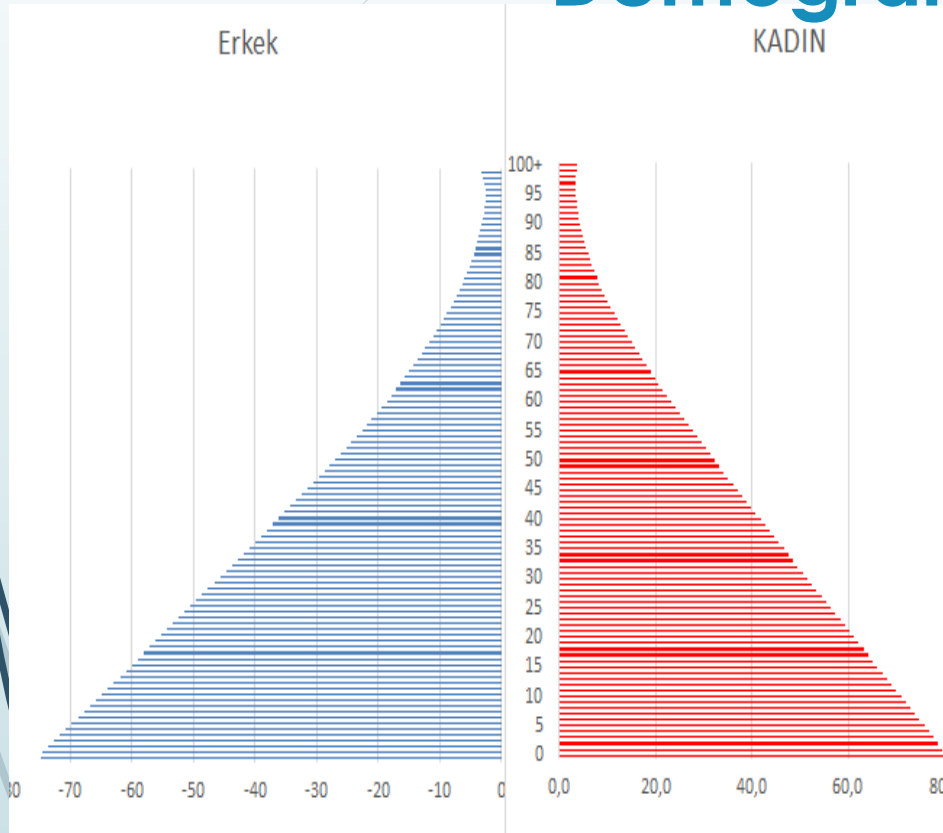

Klasik ve Alternatif Göstergelere Göre Yaşlı Bağımlılık Oranı, 2013-2023

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve Hayat Tablolarından Çalışma Kapsamında Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Alternatif Göstergelerle Türkiye’de Demografik Yaşlanma

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve Hayat Tablolarından Çalışma Kapsamında Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Demografik Yaşlanmanın Sosyal Güvenlik Sistemleri Açısından Sonuçları

- Emeklilik sistemleri
- Sağlık hizmetlerine olan talep
- **Bakım Talebinde Artış**
 - **Yaşlı nüfusun artması**, özellikle 80 yaş ve üzeri bireylerin sayısındaki yükseliş, **fiziksel ve bilişsel işlev kaybı yaşayan bireylerin** sayısını artırır. Bu durum, bakım süresi ile yoğunluğunu artırır.

Türkiye'de Bakıma Muhtaç Kişi Sayısının Tahmini

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları 2024 yılı mikro veri setinden yapılan hesaplamalara göre* bakıma muhtaç yaşlılar toplam yaşlı nüfusun %11'ini oluşturmaktadır.

*Sağlık durumu kötü ve çok kötü belirtenler, kronik hastalığı olanlar ile son 6 aydır ferdin fiziksel ya da zihinsel bir engeli nedeniyle günlük faaliyetlerinde sınırlama olanlar dikkate alınmıştır.

	Kişi Sayısı	Oran
15-64 yaş	1.099.833	52,8
65+ yaş	982.448	47,2
Toplam	2.082.280	100,0

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları 2024 Mikro veri setinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

► Her 100 aktif sigortalı için yaklaşık 3,83 bakıma muhtaç yaşlı düşmektedir.

► Her 100 aktif nüfus için yaklaşık 1,72 bakıma muhtaç yaşlı düşmektedir.

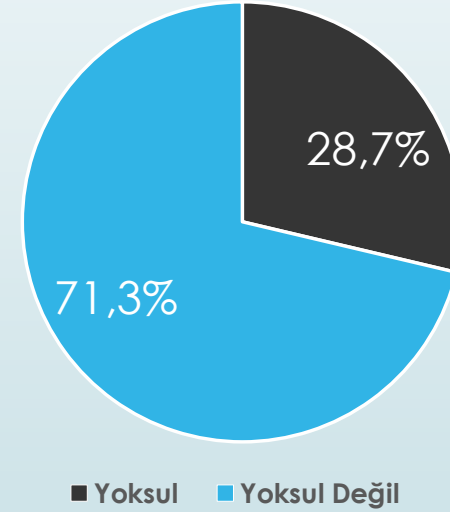
TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları 2024 Mikro veri setinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Sosyal Eşitsizliklerin Derinleşmesi

Gelir düzeyi düşük bireyler, bakım hizmetlerine erişimde daha fazla zorluk yaşamaktadır.

Özel bakım hizmetleri giderek pahalılaşırken, **yeterli sosyal güvenlik koruması olmayan bireyler** için bu durum ciddi bir sosyal risk haline gelmektedir.

Türkiye’de Bakıma Muhtaç Yaşlıların Yoksulluk Oranı, 2024

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları 2024 Mikro veri setinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

Aile Bakım Ağlarının Zayıflaması

Geleneksel olarak yaşlı bakımının temel sağlayıcısı olan aile içi bakım, özellikle kadınların işgücüne katılımı, kentleşme, çekirdek aile yapılarının yaygınlaşması ve düşük doğurganlık oranları nedeniyle zayıflamaktadır.

Bu durum, **kurumsal bakım hizmetlerine** olan ihtiyacı artırmaktadır.

tek kişilik hanehalkı	en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanehalkı
20,2%	32,7%	1,3%	26,6%	12,4%	6,8%

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları 2024 Mikro veri setinden yazar tarafından hesaplanmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

- Demografik yaşlanma süreçlerinin daha bütüncül biçimde analiz edilebilmesi için, yalnızca yaşa dayalı göstergeler yerine, bireylerin sağlık durumu, bilişsel işlevselliği, ekonomik faaliyete katılımı ve üretime katkısı gibi çok boyutlu kriterlerin de ölçüm araçlarına dahil edilmesi
- Bakım sigortasının finansmanı için bakıma muhtaç kişi sayısının tahmini ve projeksiyonu noktasında TÜİK tarafından detaylı veri toplanması
- Uzun vadede, aktif sigortalı sayısını artırmak (istihdam oranını yükseltmek, kayıt dışılıkla mücadele etmek)
- Artan talebe karşılık, bakım sigortasının kurulması, bakım kurumlarının yetersizliği ve standart eksiklikleri gibi sorunları çözüme kavuşturulması, nitelikli bakım personeli eksikliğinin giderilmesi
- Bakım hizmetlerinin çeşitlendirilip yeni bakım modellerinin geliştirilmesi